

the importance of the legal facts. For example, there exists a necessity of proving the criminal aim in the cases of illegal use of the metal detectors for the archaeological objects' searching; another example: taking into account the last will of the dead when examining the status of the things excavated from his grave even after centuries etc.

Key words: anthropocentrism, archaeology, archaeological heritage, archaeological excavations, treasure.

УДК 340.12

*Алла Анатоліївна Мельник,
аспірантка кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЯКІСТЬ ЗАКОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ДОСКОНАЛОСТІ

У сучасній науці відсутнє єдине розуміння якості закону, хоча цій проблемі присвячено чимало досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, серед них праці С. Бобровник, Ж. Дзейко, В. Ігнатенка, Н. Оніщенко, С. Поленіної, В. Прозорова, П. Рабіновича, О. Сирих, О. Скакун та ін. Однак складність проблем якості закону обумовлює фрагментарність її аналізу та відсутність комплексних наукових досліджень.

Метою цієї статті є аналіз поняття «якість закону» через існуючі у науці підходи до характеристики цієї категорії.

Створення якісної системи національного законодавства є одним із важливих завдань правового розвитку, від вирішення якого залежить поступальний рух суспільства й утвердження в Україні демократичної, соціальної та правової держави. Якість законодавства останнім часом стала предметом активних наукових пошуків та обговорення спеціальних наукових конференцій. Попри це, навколо проблеми якості нормативно-правових актів України ще чимало дискусійних питань, з'ясування яких має значне наукове і практичне значення.

Як правило, предмети та явища суспільного буття (до яких належать і закони), що відповідають об'єктивним вимогам, іменують досконалими. Термін «досконалий» вказує на необхідний ступінь довершеності; який визначається повнотою позитивних якостей [1, с. 321].

Висока якість закону – це крок до його досконалості, відсутність недоліків. Науковці звертають увагу на таку негативну рису українського права, як невідповідність якості нормативно-правових актів їхній кількості. Неналежний якісний рівень законодавства, його складність, неузгодженість обмежує його доступність, створює додаткові перешкоди до застосування. Визначальною причиною цього є наявність у законодавстві правотворчих помилок. З огляду на це вважаємо, що пошук шляхів підвищення якості законів України є невіддільним від дослідження властивих їм недоліків, наявність яких є показником рівня досконалості нормативно-правового акта.

Якість закону та наявні у ньому недоліки взаємопов'язані, тому чим вищою є якість закону, тим менше у ньому недоліків, і навпаки.

Визначення рівня досконалості нормативно-правового акта пов'язують із такими категоріями, як «ефективність закону», «якість закону», «ефективність та якість права», «ефективність та якість правового регулювання». Зміст цих категорій та взаємозв'язок між ними потребує аналізу існуючих у сучасній науковій літературі наукових позицій.

Ефективність закону (законодавства) здебільшого характеризується як співвідношення фактичного результату дії законодавства й тих соціальних цілей, для досягнення яких це законодавство було прийнято [2, с. 85]. Ефективність права – це його юридична ефективність, досягнення ним тих правових результатів, які законодавець передбачав під час здійснення правового регулювання [3, с. 223]. Ефективність норм права розуміється як співвідношення між фактичним результатом їхньої дії і тими соціальними цілями, для досягнення яких ці норми були прийняті [4, с. 116]. Отже, виникає ототожнення розуміння змісту термінів «ефективність закону», «ефективність права», «ефективність правової норми». З цим не погоджується С. Жинкін, який вважає, що ефективність права як соціально-духовного регулятора не складається із ефективності конкретних норм законодавства. Ефективність, значущість, психологічне визнання права зумовлюється комплексом факторів власне юридичного, психологічного, культурного, економічного й іншого характеру [5, с. 29]. Отож ефективність названих джерел права визначається як ступінь результативності їхньої дії або впливу на суспільні відносини, а це – ефективність правового регулювання.

Під якістю закону розуміють його відповідність суспільним потребам і реальне регулювання суспільних відносин відповідно до обраних під час видання закону цілей [6, с. 56]. Н. Оніщенко вважає, що якість закону – це сукупність сутнісних характеристик і його здатність реально задовольнити сус-

пільні потреби та приватні інтереси [7]. Якість закону – це його здатність відповідати соціальним реаліям (економічним, політичним тощо) [8, с. 108], яка визначається також політичними, соціальними і правовими характеристиками [9, с. 9]. У юридичній літературі спостерігається і певне ототожнення якості права і якості правового регулювання. Це, на нашу думку, не зовсім справедливо, оскільки якість правових актів (а саме їх необхідно брати до уваги, коли йдеться про сучасне право) – правове явище, що є змістовно іншим, ніж якість правового регулювання. Якість законів відображає рівень їх техніко-технологічної досконалості й, відповідно, потенційної здатності впливати на суспільні відносини. Якість здійснюваного ними правового регулювання зумовлюється водночас і політичними, економічними, соціальними чинниками; відображає здатність чинної нормативно-правової бази впливати на суспільні відносини у конкретно-історичних умовах з метою їх упорядкування.

Термін «якість» належить до економічних категорій, однак його загальна інтерпретація є дещо ширшою. Крім економічного значення, якість – це внутрішня визначеність специфічного явища, яка становить специфіку, що відрізняє його від інших; ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням; та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-чого-небудь [1, с. 1647]. За такої інтерпретації якість нормативно-правових актів має розглядатись, насамперед, як їх визначальна риса та властивість забезпечувати відповідність нормативно закріплених правил поведінки аксіологічним установам суспільства. Оскільки соціум є неоднорідним і має здатність до еволюції, якість нормативно-правової бази також є багатоаспектною. Н. Оніщенко виокремлює два компоненти якості законодавства – соціальний, пов'язаний зі змістом права, і юридичний, пов'язаний із його формою [7]. На думку С. Поленіної, підвищення якості закону пов'язано із соціальними, політичними і юридичними чинниками [6, с. 56]. Отже, сформулювати повне визначення якості закону складно, для цього передусім необхідно з'ясувати сутність якості закону.

М. Кравченко зазначає, що якісний закон відповідає таким ознакам: а) спільним для всіх нормативно-правових актів, зокрема для законів (нормативність, загальнообов'язковість, формальна визначеність тощо); б) юридичного закону, які властиві й іншим нормативно-правовим актам, проте щодо закону мають певну специфіку (особливий статус суб'єктів, які приймають закон, особлива процедура прийняття, скасування і внесення змін тощо); в) якою закон відрізняється від інших нормативно-правових актів (вища юридична сила). Комплексна природа якості закону також передбачає дотримання певних вимог, які є передумовами реалізації його приписів: 1) щодо змісту приписів закону, які виявляються у необхідності адекватного відображення й узгодження в законі прав, свобод та інтересів різних суб'єктів права; 2) адекватного розподілу прав та обов'язків між суб'єктами права; 3) своєчасність закону та відповідність його рівню розвитку суспільних відносин; 4) оптимальність рішення, яке покладено в основу нормативно-правового регулювання; 5) ресурсне забезпечення закону; 6) правильно сформульовані мета і завдання закону; 7) правильний вибір методу нормативно-правового регулювання; 8) гарантованість правових можливостей суб'єктів права; 9) дотримання вимог законодавчої техніки під час створення закону тощо [10]. На думку О. Сирих, якісний закон необхідно розуміти як закон, що володіє усією сукупністю властивостей, притаманних йому як джерелу права, а також має оптимальну інтенсивність прояву властивостей (критерії) нормативності, повноти, конкретності, системності, юридичної правильності ненормативних елементів закону, простоти, точності, ясності, економічності, логічної правильності, соціальної обумовленості й адекватності способу правового регулювання соціальної дійсності [11]. І. Терлецька звертає увагу на юридичні, мовні, формально-логічні, гносеологічні складові якості закону [12, с. 12]. Критеріями якості законів вважають юридичний (нормативність, повнота, конкретність законодавчого регулювання); мовний (простота, лаконічність, зрозумілість, точність); логічний (визначеність, послідовність, несуперечність); соціологічний (юридична і соціальна ефективність) [13, с. 39]. Кожен із цих рівнів якості (ефективності) нормативно-правових актів був предметом наукового пошуку.

Дослідження шляхів удосконалення нормативно-правових актів України передбачає, насамперед, виявлення юридичних гарантій досконалості нормативно-правового акта, що зобов'язує до пошуку формальних характеристик якості законів та способів їх юридичної регламентації.

Водночас, попри такий формалізований, окреслений можливостями юридичної регламентації підхід до якості закону, ми не можемо залишати поза увагою сутність права сучасної держави. Відповідно до ст. 3 Конституції України «людина, її здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» та становлять основне завдання правового регулювання суспільних відносин. Отже, здатність забезпечити права і свободи людини та громадянина – визначальний критерій якості нормативно-правових актів.

Зважаючи на те, чий інтереси та потреби покликаний забезпечувати нормативно-правовий акт, можливо, на нашу думку, вести мову про три рівні його якості. Перший – загальнодержавний, зумовлений

необхідністю виконання державою її основних функцій. Він залежить від здатності юридичних норм забезпечувати цілі держави. Другий – спеціальний, що стосується певних категорій суб'єктів права та визначається рівнем відповідності нормативно-правового акта аксіологічним установкам цих суб'єктів. Третій – індивідуальний, пов'язаний із персоніфікованим суб'єктом у конкретних правовідносинах, що виникають на основі цього закону. Покажемо, на нашу думку, у цьому є приклад Податкового кодексу України. Прийнятий із метою забезпечення економічних функцій держави і з дотриманням вимог законодавчої техніки, а головне, на думку українських урядовців, здатний належно виконати основне своє завдання – наповнити державний бюджет, цей правовий акт можливо вважати якісним, однак, на думку платників податків, з огляду на їхні протести проти прийняття «податкової конституції», – ні.

Важливим є значення різноманітних поглядів та оцінок суспільством нормативно-правового акта та їх вплив на здійснюване правове регулювання суспільних відносин. Якщо взяти Податковий кодекс, то він не сприймається платниками податків, оскільки вони роблять усе можливе, щоб ухилитись від їх сплати. Як наслідок, триває подальша тінізація економіки. Виникає ситуація, коли загалом якісний, з погляду правників, нормативно-правовий акт буде не здатним ефективно впливати на суспільні відносини. Постає питання: що робити у таких ситуаціях і чи можливо розробити нормативно-правовий акт, який би відображав інтереси усіх, а отже, був би абсолютно якісним? Радше – ні, з огляду на соціальну неоднорідність сучасного суспільства. Видається, треба зазначити про інтереси більшості. Саме відповідність нормативно-правового акта інтересам і потребам більшості громадян держави – визначальний критерій його якості.

Досягнення такої відповідності – це ключова вимога для розробників проектів нормативно-правових актів; елемент законодавчої техніки, що визначає змістовну складову цих актів. Інші засоби законодавчої техніки сприяють юридичній досконалості нормативно-правового акта, створюють підґрунтя його належної реалізації та застосування. Так, якщо в Україні буде прийнято закон про медичне страхування, що відповідатиме вимогам більшості населення, він ефективно втілюватиметься у життя і визнаватиметься суспільством якісним. Якщо ж цей документ відповідатиме усім іншим вимогам законопроектування – це запорука його здатності належно регулювати цю сферу суспільних відносин. Отже, оптимальне використання всього арсеналу законопроектних засобів – визначальна передумова творення якісних законів.

Наведені міркування дають підстави вважати визначальним критерієм якості закону рівень його відповідності техніко-юридичним вимогам, що забезпечують його здатність ефективно регулювати суспільні відносини в інтересах більшості суспільства.

Можна зробити висновок, що якість закону є передумовою його досконалості. Досконалість – це своєрідний абсолют, ідеал, завершеність. Висока якість нормативно-правових актів – це крок до їх досконалості, як і відсутність у них недоліків. Саме тому вважаємо, що пошук шляхів підвищення якості законів України невіддільний від дослідження властивих їм недоліків з метою усунення та попередження.

Використані джерела

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ, 2007. – 1736 с.
2. Оніщенко Н. М. Проблеми ефективності законодавства та сучасний розвиток / Н. М. Оніщенко // Віче. – 2007. – № 12. – С. 3–6.
3. Абрамов А. И. Теоретические и практические проблемы реализации функций права / А. И. Абрамов. – Самара, 2008.
4. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т. / отв. ред. М. Н. Марченко. – М., 2007. – Т. 3.
5. Жинкин С. А. Психологические проблемы эффективности права / С. А. Жинкин. – СПб., 2009. – 373 с.
6. Поленина С. В. Качество закона и эффективность законодательства / С. В. Поленина. – М. : Юридическая литература, 1993. – 254 с.
7. Оніщенко Н. Гармонізація правової системи України: основні напрями та тенденції / Н. Оніщенко // Юридична газета. – 2006. – № 18/78. – 28 вересня.
8. Шутак І. Д. Юридична техніка : навч. посіб. для вищих навч. закладів / І. Д. Шутак, І. І. Онищук. – Івано-Франківськ : Коло, 2013. – 496 с.
9. Дутка Г. І. Закон у системі нормативно-правових актів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень» / Дутка Г. І. – Київ, 2003.
10. Кравченко М. Г. Основні ознаки та вимоги до якісного закону / М. Г. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawmix.ru/com/1339>
11. Сырых Е. В. Общие критерии качества закона : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права, история политических и правовых учений» / Сырых Елена Владимировна [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.disscat.com/>
12. Терлецька І. С. Законопроектування в Україні: теоретико-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових вчень» / Терлецька Інна Станіславівна. – Київ, 2011.

13. *Законодавство* : навч. посіб. / О. Л. Копиленко, О. В. Богачова, С. В. Богачов. – Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. – 152 с.

Мельник А. А. Якість закону як передумова його досконалості

У статті розглянуто дискусійні питання щодо понять якості та ефективності права, нормативно-правового акта, закону й правового регулювання. Виокремлюються критерії якості закону. Зазначено можливі засоби забезпечення створення якісних законів у сучасній Україні.

Ключові слова: ефективність закону, якість закону, критерії якості закону, правова норма, якість правового регулювання.

Мельник А. А. Качество закона как предпосылка его совершенства

В статье рассмотрены дискуссионные вопросы относительно понятий качества и эффективности права, нормативно-правового акта, закона и правового регулирования. Выделяются критерии качества закона. Указаны возможные средства обеспечения создания качественных законов в современной Украине.

Ключевые слова: эффективность закона, качество закона, критерии качества закона, правовая норма, качество правового регулирования.

Melnyk A. The quality of the law as a prerequisite for its perfection

The article examines the controversial issue of the concepts of quality and effectiveness of law, legal act, law and regulation. Distinguishes the quality criteria of the law. Indicated possible means of creating quality laws in modern Ukraine.

Key words: the effectiveness of the law, quality law, quality criteria of the law, law, quality regulation.

УДК 340.1

*Ірина Володимирівна Міма,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного та приватного права
Криворізького факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ОБ'ЄКТИВНО-СУБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ВТІЛЕННЯ
ХРИСТІЯНСЬКО-ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЙ У ПРАВО**

Розбудова України як демократичної, правової держави відбувається шляхом реформування правової системи, пошуку оптимального політико-правового напрямку розвитку з відповідною соціально-політичною моделлю розбудови нового суспільства, яка визначається системою цінностей, цільовою орієнтацією, національними традиціями та історичними умовами, соціально-економічним та політичним середовищем, сталими підвалинами життя і світоглядом людей, включаючи політико-правові погляди, суспільну психологію та норми поведінки. Тому дослідження розвитку нормальних об'єктивних і суб'єктивних процесів правотворення та законотворення на всіх рівнях і стадіях національно-державного будівництва має не тільки значну пізнавальну і теоретичну цінність, а й практичну, адже надзвичайно важливо законодавцеві у нормотворчій діяльності враховувати домінуючі у суспільстві оптимальні соціально-правові перетворення, які засновані на християнсько-правових традиціях. Усвідомлення того, що право може виражатися у різних формах буття, дасть змогу краще зрозуміти правову матерію, спрогнозувати її розвиток у майбутньому й уникнути помилок у правотворчій і правозастосовній діяльності.

Сучасна загальнотеоретична, філософсько-правова, теологічна, психологічна, політична та соціологічна думка напрацювала значний масив досліджень у галузі теорії право- та державотворення, в осмисленні праворозуміння, правових традицій, правової культури та правосвідомості українського суспільства. Зокрема, це праці: В. Бачиніна, Д. Вовка, С. Гусарева, О. Данильяна, В. Дудченко, М. Жовтобрюха, В. Карташова, М. Костицького, Г. Котляревської, Ю. Лободи, В. Нерсесянц, Н. Оніщенко, Ю. Оборотова, Р. Папаяна, Н. Пархоменко, О. Петришина, В. Плавича, А. Полякова, П. Рабіновича, С. Рабіновича, Т. Тарахонич та ін. Проте поза увагою вітчизняних і зарубіжних науковців залишився аналіз об'єктивно-суб'єктивної необхідності втілення християнсько-правових традицій у право на рівні взаємозалежного розвитку правових традицій, що базуються на християнсько-правових традиціях, й темпів і рівнів праворозуміння, право- та державотворення в Україні.

З огляду на зазначене, звернення до аналізу пізнання християнсько-правових традицій як суб'єктивно-об'єктивної потреби їх трансформації у право має на меті використання набутих знань для подальшого удосконалення ефективності залучення християнсько-правових традицій як засобів